

(ED.)
MIGUEL
LEÓN-PORTILLA

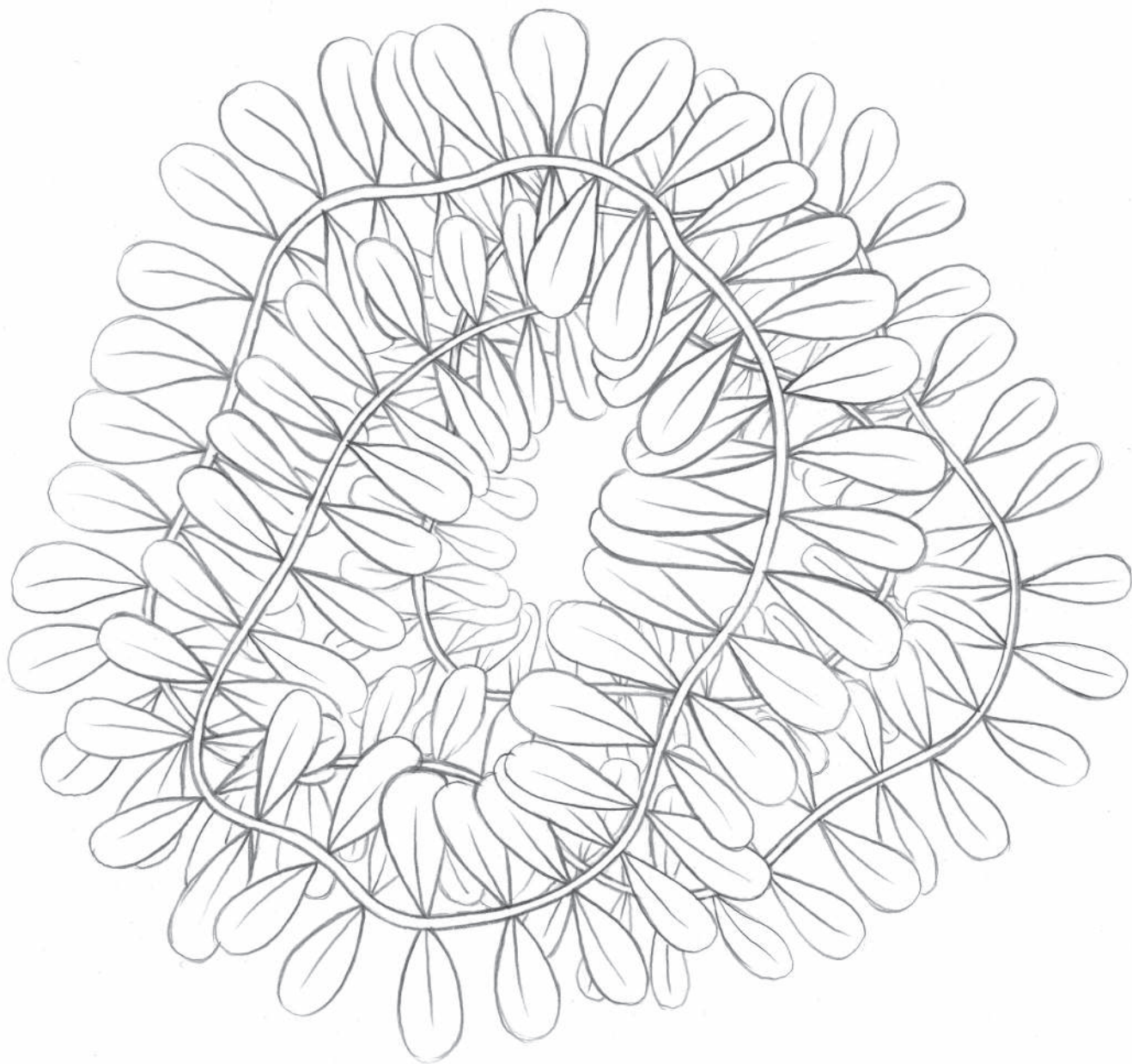
MEXICKÉ
ROZLIČNÉ PÍSNĚ DÁVNÝCH NAHUŮ
ZPĚVY

PŘELOŽILA
LUDMILA HOLKOVÁ

ARGO

ARGO

MEXICKÉ ZPĚVY

Miguel León-Portilla (ed.)

MEXICKÉ ZPĚVY

ROZLIČNÉ PÍSNĚ DÁVNÝCH NAHUŮ

Přeložila Ludmila Holková

ARGO

Czech edition © Argo, 2024

© María Luisa León-Portilla, 2024

Translation © Ludmila Holková, 2024

ISBN 978-80-257-3998-3 (váz.)

ISBN 978-80-257-4576-2 (e-kniha)

ÚVOD

Nejstarší a nejcennější manuskript v jazyce nahuatl uchovávaný v Mexické národní knihovně je znám pod názvem *Mexické zpěvy* (Cantares mexicanos). Nevelký svazek tvoří 295 oboustranně ručně psaných listů, na prostou většinou v nahuatlu.¹ Na titulní stránce je uveden soupis textů, které obsahuje.

1. *Mexické zpěvy* (v nahuatlu)
2. *Mexický, latinský a španělský kalendář* (ve španělštině)
3. *Věštecké umění* (ve španělštině)
4. *Exemplum o Svatém přijímání* (v nahuatlu)
5. *Rozprava o Epištolách sv. Pavla* (v nahuatlu)
6. *Toto je ten chléb, který sestoupil z nebe* (v nahuatlu)
7. *Jairova dcera* (v nahuatlu)
8. *Buďte svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh, jsem svatý* (v nahuatlu)
9. *Vzpomínka na smrt* (v nahuatlu)
10. *Život svatého Bartoloměje* (v nahuatlu)
11. *Ezopovy bajky* (v nahuatlu)

Název celého svazku je odvozen od prvního souboru rukopisů známého jako *Mexické zpěvy*. Jednotlivé části svazku se liší svým původem, obsahem i určením. Většinou jde o opisy starších originálů, které vznikly ve druhé polovině 16. století, nedlouho po příchodu prvních misionářů na území dobytého Tenochtitlanu, vazba však pochází z doby pozdější.

Analýza těchto spisů mexickými i zahraničními odborníky prokázala jejich nedožrnný význam pro studium a pochopení tradic nahuaské kultury: odráží se v nich podstata prehispanického cítění a myšlení v oblasti mexické

¹ Pozn. red.: Jazyk nahuatl představoval v 16. století nejrozšířenější dorozumivací prostředek na území středního Mexika a jakožto *lingua franca* byl v předkolumbovském období využíván i celou řadou dalších etnik mimo tuto oblast. Varianta nahuatlu, kterou původní obyvatelé Mexika v 16. století hovořili a kterou následně zaznamenali španělští misionáři, je dnes označována jako klasický nahuatl. V současném Mexiku hovoří nějakou variantou moderního nahuatlu přibližně 1 500 000 osob, což z něj po španělštině činí druhý nejrozšířenější jazyk.

náhorní plošiny a zároveň jsou v nich uloženy skutečné literární skvosty nahuaské literatury.

Na prvních 85 listech je uchován bohatý záznam písní a básní v nahuatlu. Mnohé z nich jsou anonymní, ale některé jsou připisovány osobnostem, jakými byli Nezahualcóyotl, Nezahualpilli, Cuacuauhtzin, Tacayehuatzin či Axayácatl.

Zbýlých 210 listů obsahuje další rukopisy uvedené na titulní straně: španělsky psané texty pojednávající o indiánském kalendáři připisované fran-tiškánskému bratru Bernardinu de Sahagún (1499–1590), věštecké promluvy rovněž ve španělštině a různé proslovy, náboženské rozpravy na křesťanská témata v nahuatlu, například *Utrpení Kristovo*; poslední část tvoří překlady *Ezopových bajek* do nahuatlu.

Otec Ángel María Garibay (1892–1967), badatel a průkopník studií věnovaných prehispanickým kulturám, zakladatel a ředitel Semináře nahuaské kultury, v tomto oboru vyškolil řadu mexických i zahraničních badatelů. Jeho nejvýznamnějším pokračovatelem se stal Miguel León-Portilla (1926–2019). Garibay *Mexické zpěvy* pokládal za nejdůležitější dochovaný soubor textů zaznamenávající dávnou mexickou kulturu; za jeho existenci vděčíme patrně prvním misionářům, kteří rukopisy pořídili krátce po pádu mexického Tenochtitlanu.

Osudy tohoto vzácného rukopisu byly pohnuté, například významný mexický historik a filolog Joaquín García Icazbalceta (1825–1894) ve svých *Poznámkách k soupisu autorů písničích v jazycích původních národů Ameriky*¹¹ zmiňuje, že ač je uveden v katalogu Mexické národní knihovny, originál se mu nepodařilo najít. Až v roce 1880 jej ředitel Mexické národní knihovny José María Vigil v množství nashromážděných starých rukopisů vypátral. Od té chvíle přitahoval tento ojedinělý soubor spisů soustředěný zájem řady badatelů z Mexika i ze zahraničí, což vedlo i ke zveřejnění alespoň některých jeho částí.

García Icazbalceta *Mexické zpěvy* začlenil do své zásadní práce *Bibliografía mexicana del siglo XVI* (Mexická bibliografie 16. století). Toto velkolepé

¹¹ Joaquín García Icazbalceta: *Apuntes par un catálogo de escritores en lenguas indígenas de América*, México 1866, s. 146.

dílo vyšlo v roce 1886 a obsahuje i pasáž věnovanou životu a dílu Bernardina de Sahagún. Icazbalceta v ní vychází z pramenů shromážděných Franciscem Pasem y Troncosem (1842–1916) a cituje část označenou titulem *Arte adivinatorio* (Umění věštecké). Z té Icazbalceta vychází, když píše: „Není vyloučeno, že Sahagún část sbírky tvořící *Mexické zpěvy* použil ve svém rozsáhlém díle *Obecná historie věcí Nového Španělska* (*Historia General de las Cosas de Nueva España*),ⁱⁱⁱ neboť píše: ‚Starým mexickým písním, které se zpívaly v dobách modlářských – i když ne všechny –, nikdo již nerozumí, protože jejich smysl je mnohdy velmi nejasný, a jestliže některé z nich jsou napsány po konverzi Nahuů a hovoří se v nich o Bohu a o svatých, jejich porozumění brání mnohé nejasnosti a kacířství.‘^{iv} To podle Icazbalcety znamená, že Sahagún dotyčné písně viděl a studoval.

Teprve v roce 1895 Antonio Peñafiel (1839–1922), mexický lékař, vědec a vzdělanec, který se zasadil o vydání řady etnohistorických pramenů, pověřil vyhotovením španělského překladu *Mexických zpěvů* Mariana Sáncheze Santose, tento překlad bohužel nikdy nevyšel a Peñafiel roku 1899 publikoval alespoň faksimile originálního textu v nahuatlu.

Vyskytly se i další pokusy zabývat se *Zpěvy*, ale systematicky se studiu nahuaské kultury a literatury, její analýze a také šíření informací o pramenech důležitých pro poznání historie starého Mexika začal věnovat až Ángel María Garibay v roce 1936. Za tímto účelem sestavil z rozličných zdrojů první korpus textů staré mexické literatury.

Pokud jde o toto obrovské dílo, můžeme obzvláště zmínit jeho přístup k nahuaské poezii, *Mexickým zpěvům*. Ve své *Historii nahuaské literatury*^v Garibay souhlasí s Garcíou Icazbalcetou, podle něž tyto písně pocházejí ve svém prvotním znění z františkánské knihovny a byly shromážděny z ústního podání Nahuů, zpracovány Sahagúnem s pomocí jeho indiánských písařů a zapsány v nahuatlu do latinky, takže lze předpokládat, že pocházejí z let 1532–1597.

ⁱⁱⁱ Pozn. red.: Výbor z tohoto Sahagúnova díla vyšel v českém překladu s názvem *Dějiny starého Mexika* v edici Itineraria (ed. Jiří Sucharda, Argo, Praha 2024).

^{iv} Joaquín García Icazbalceta: *Bibliografía mexicana del siglo XVI*, Fondo de Cultura Económica, México 1981, p. 386.

^v *Historia de la literatura náhuatl*, 2 sv., Porrúa, México 1953–1954.

V letech 1964 a 1965 Ángel María Garibay s pomocí Miguela Leóna-Portilly vydal první dva díly *Nahuaské poezie*.^{vi} V této edici zamýšlel v šesti až sedmi knihách zpřístupnit značnou část dochovaných textů prehispanšské poezie spolu s překladem do španělštiny, zasvěceným úvodem a poznámkami. První díl přinesl kompletní překlad jednoho z koloniálních textů *Romance pánů Nového Španělska* (Romances de los señores de la Nueva España) od Juana Bautisty Pomara (1535–1601); ve druhé knize představil část *Mexických zpěvů* z Mexické národní knihovny; třetí a poslední svazek obsahující další část *Mexických zpěvů* vyšel již po jeho smrti péčí Miguela Leóna-Portilly. Ten vždy připomínal, že byl Garibay první, kdo studoval *Mexické zpěvy* a význam nahuaské literatury humanistickým prizmatem, a že jeho přínos na tomto poli byl v letech 1934–1967 nedozírný; tehdy dokončil překlady *Mexických zpěvů* a poznámky k nim.

A nemohl to být nikdo jiný než Garibayův nejvýznamnější žák Miguel León-Portilla, kdo na jeho dílo navázal a pokračoval v šíření literárního odkazu starých Mexičanů. Završením jeho dlouholeté důkladné práce s prameny je i trojdílné komentované vydání *Mexických zpěvů*,^{vii} jež uspořádal a připravil ve spolupráci s týmem historiků a badatelů z Mexické národní autonomní univerzity (Universidad Nacional Autónoma de México – UNAM) i dalšími odborníky.

První díl zahrnuje studie objasňující různé zásadní aspekty vzácného manuskriptu (uloženého v Mexické národní knihovně pod signaturou MS 1628 bis) a také principy, z nichž vychází kritická edice jednotlivých textů, jež je obsahem následujících dvou dílů. Díl druhý zpřístupňuje 92 zpěvů v nahuatlu, které daly celému manuskriptu jméno; tento díl je rozložen do dvou samostatných svazků: první zahrnuje folia 1r–42r, druhý folia 42v–85r. Paleografický přepis v nahuatlu doplňují překlady do španělštiny a rozsáhlé poznámky. Díl třetí se pak soustředí na zbylé texty, doplněné o úvodní studie a komentáře.

^{vi} Ángel María Garibay: *Poesía náhuatl*, 3 sv., Instituto de Historia UNAM, México 1964–1968 (Fuentes Indígenas de la Cultura Náhuatl, 4–6).

^{vii} *Cantares mexicanos* I, II: 1, II: 2, III, UNAM, México 2011–2019.

Do češtiny bylo přeloženo všech dvapadesát básnických skladeb a písní zahrnutých v prvním svazku druhého dílu *Mexických zpěvů*, na němž s Dr. Leónem-Portillou spolupracovali jmenovitě Librado Silva Galeana, Francisco Morales Baranda a Salvador Reyes Equiguas. Jde o nestarší dochované ukázky tvořivosti, myšlení a citění původních národů na území dnešního Mexika.

Ludmila Holková

MEXICKÉ ZPĚVY

folia 1r-42r

I

ZAČÁTEK PÍSNÍ¹

1. [1r] Svého srdce ptám se,²
kde krásné voňavé květiny najdu?
Koho se zeptám?
Snad zeptám se krásného kolibříka,
kolibříka barvy nefritu?³
Či motýla barvy zacuana⁴ zeptat se mám?
Neboť oni znají,
oni vědí, kde raší krásné
voňavé květiny.
Borovicovým lesem se projdu,
kde ptáci tzinitzcan jsou,⁵
nebo se možná projdu kvetoucím lesem,
kde červený bydlí quéchol.⁶
Tam klaní se, zářice rosou
v paprscích slunce,
tam se radují.
Uvidím je tam snad?
Jestli mi je ukážou,
jimi svůj klín naplním
a tak pozdravím prince;
jimi potěším pány.
2. Věru zde žijí,
už slyším jejich zpěv přenádherný.
Je to, jako by hora jim odpovídala.⁷
Vpravdě vedle nich vzácná prýští voda,
fontána xiuhtótotla.⁸
Tam zpívá
a svým zpěvem sám si odpovídá

I

CUICAPEUHCAYOTL

1. [1r] Ninoyolnonotza,
campa nicuiz yectli auiacaxochitl?
ac nictlatlaniz?
manoço yehuatl nictlatlani in
quetzalhuitzitziltzin,
in chalchiuhhuitzitzicatzin,
manoço ye nictlatlani in çaquanpapalotl,
ca yehuantin inmachiz
ommati campa cueponi:
in yectli ahuiac xochitl,
tla nitlahuihuitequi,
in nican acxoyatzinitzcanquauhtla,
manoce nitlahuihuitequi
in tlahuecholxochiquauhtla
oncan huihuitolihui,
ahuachtonameyotoc
in oncan mohecemelquixtia,
aço oncan niqumittaz,
intla onechittitique
nocuexanco nictemaz
ic niquintlapaloz in tepilhuan,
ic niquimelelquixtiz in teteuctin.
2. Tlacaço nican nemi;
ye nicaqui¹ in ixochicuicatzin
iuhquin tepetl quinnahnanquilia,
tlacaḥço itlan in meya quetzalatl,
xiuhtotoameyalli
oncan mocuicamomotla,
mocuicanananquilia;

cenzontle, pták čtyř set hlasů;
 odpovídá mu coyoltótotl.⁹
 Zní hudba rolniček,
 rozličných, krásných, ptáků zpěvných.
 Tam velebí Pána země,
 nádherně znějí jejich hlasy.

3. Říkám to, hlasitě volám,
 že vám nepřekážím, kdo jste jeho milovanými.
 Ihned zavládlo ticho.
 Pak promluvil vzácný kolibřík:
 Koho hledáš, pěvče?¹⁰
 Ihned mu odpovím,
 ptám se ho,
 kde jsou krásné
 voňavé květiny,
 kterými potěším
 ty, již se vám podobají?
 Nato se mnou živě švitořili:
 Ukážeme ti je, pěvče,
 věru potěšíš
 pány, ty, co se nám podobají.

in centzontlatoltoço'
 quinnananquilia in coyoltototl,
 ayacachicahuacatimani
 in nepapan tlaçoçuicanitotome
 oncan quiyectenehua in Tlalticpaque
 huel tetozcatemique.

3. Nic ihtoaya² nitlaocoltzatzia;
 ma namechelleltih ytlaçohuane,
 niman cactimotlalique
 niman huallato in quetzalhuitziltzin,
 aquin tictemohua cuicanitzine?
 niman niqinnanquilia
 niqimilhuia?
 campa catqui
 in yectli ahuiac xochitl
 ic niqimelelquixtiz
 in amohuampohztitzinhuan?
 niman onechicacahuatzque
 ca nican tla timitzittiti ticuicani
 aço nelli ic tiquimelelquixtiz
 in toquichpohuan in teteuctin.

4. Do hor,
do Tonacatlalpanu,
do Xochitlalpanu mě přivedli¹¹
tam, kde rosa v paprscích slunce září.
Tam uviděl jsem [1v] rozličné krásné voňavé květiny,
milované voňavé květiny zdobené rosou,
zářící duhou.
Tam mi říkají:
Natrhej si jen, trhej květiny,
co se ti líbí,
raduj se, pěvče,
odevzdej je
našim přátelům, pánům,
co vzdávají díky Pánu země.

5. Do svého klína kladu rozličné
voňavé květiny, ty, co se líbí,
co dělají radost,
a říkám:
Ach, kéž někdo z nás by sem přišel,
mnoho bychom jich posbírali.
Ale protože jsem se přišel jen podívat,
řeknu našim přátelům:
Tady je půjdeme trhat,
vzácné, pestré, voňavé květiny,
a posbírat
rozličné krásné písně.
Jimi potěšíme své přátele,
pány na zemi,
prince, orly, jaguáry.¹²

4. Tepeitic
Tonacatlalpa,
Xochitlalpa nechcalaquiqueo
oncan onahuachtotonameyotimani,
oncan niquittac aya
in [1v] nepapan tlaçoahuiac xochitl,
tlaçohuelic xochitl ahahuachquequentoc
ayauhcoçamalotonameyotimani.
Oncan nechillhuia xixochitetequi,
in catlehuatl toconnequiz
ma mel el quiça in ticuicani,
tiquinmacataciz in tocnihuan, in
teteuctin,
in quelelquixtizque in Tlalticpaque.

5. Auh nicnocuecuxantia in nepapan
ahuiac xochitl, in huel teyolquima
in huel tetlamachtli,
nic yhto³ aya
manoço aca tohuan⁴ tihualcalaquini,
ma cenca miec in tic mamani
auh ca tel ye onimatico
nitlanonotztahciz imixpan in tocnihuan
nican mochipa tiqualtetequizque
in tlaçonepapan ahuiac xochitl
yhuan ticuiquihui
in nepapan yectli yancuicatl
ic tiquimellelquixtizque in tocnihuan
in tlalticpac tlaca,
in tepilhuan quauhtliya ocelotl.